

УДК 37.064.1

DOI: 10.15330/esu.17.292-297

Олеся Гузинець,

Головний спеціаліст відділу організаційної та інформаційної роботи апарату Мукачівської районної державної адміністрації.

Olesia Guzynets,

Chief specialist of the department of organizational and information work of the apparatus of the Mukachevo district state administration.

lesjavm@gmail.com

ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ВИХОВАННЯ ДУХОВНО-РЕЛІГІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

FACTORS OF INFLUENCE ON EDUCATION OF SPIRITUAL AND RELIGIOUS VALUES OF STUDENT'S YOUTH

Обґрунтовано, що духовно-релігійне виховання є складним та багатограним явищем. Висвітлено погляди науковців на розуміння духовних та релігійних цінностей. Метою статті є аналіз сутності духовно-релігійного виховання та чинників впливу на формування духовно-релігійних цінностей молоді. Показано, що загальнолюдські моральні істини розроблялися і збагачувалися завдяки релігії. Проаналізовано сутність духовно-релігійного виховання, як процес становлення системи духовних цінностей особистості, що призводить до включення її внутрішніх механізмів саморозвитку. Виявлено, що даний феномен потребує різноманітних підходів для його вивчення. Розглянуто соціологічний, психологічний, феноменологічний, середовищний, аксіологічний підходи до духовно-релігійного виховання.

Ключові слова: *духовно-релігійне виховання, духовно-релігійні цінності, соціологічний підхід, феноменологічний підхід, середовищний підхід, аксіологічний підхід.*

It is substantiated that spiritual and religious education is a complex and multifaceted phenomenon. The views of scholars on understanding spiritual and religious values are outlined. The purpose of the article is to analyze the essence of spiritual and religious education and the factors influencing the formation of spiritual and religious values of young people. It is shown that universal moral truths were developed and enriched by religion. The essence of spiritual-religious upbringing is analyzed as the process of becoming a system of spiritual values of the individual, which leads to the inclusion of its internal mechanisms of self-development. It is revealed that this phenomenon requires different approaches to study it. Sociological, psychological, phenomenological, environmental, axiological approaches to spiritual and religious education are considered. The analysis of factors influencing the spiritual and religious education of young people, carried out by the positions of different scientific approaches, gives an understanding of its essence and content, as well as the study of the spiritual and religious values of young people in the sphere of their interaction with society. Which gives an opportunity to consider spiritual and religious education in all its manifestations and peculiarities and to better understand the content of this phenomenon. The nature and level of spiritual and religious upbringing may vary to a certain extent, depending on certain social conditions, various factors and factors. The factors influencing the formation of spiritual and religious values of young people are divided into

objective and subjective. Objective factors include: cultural and scientific and technological development of society, traditions and historical memory of the people, ideals and life orientations of individual groups. Considering the subjective factors, we distinguish the level of education, the presence of an internal need for the development and management of values in their own lives, the coincidence of humanistic values with the basic life orientations of the individual and others.

Key words: spiritual and religious education, spiritual and religious values, sociological approach, phenomenological approach, environmental approach, axiological approach.

Постановка проблеми у загальному вигляді та зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний розвиток України вимагає як збереження всього позитивного з системи загальних цінностей, так і вибору нових орієнтирів, вибору нових цінностей, відродження цінностей національної освіти. Наша держава формує свою систему цінностей, причому ця система повинна бути відкритою для позитивних запозичень, взаємодії з позитивними системами цінностей інших спільнот, що здатна забезпечити гармонійний розвиток людини, суспільства, цивілізації, культури, природи. Виключна роль в цьому процесі відводиться освіті, як складовій системі суспільного розвитку, яка виконує певне соціальне замовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких розглядалися аспекти проблеми і виділення невирішених раніше частин загальної проблеми.

Духовно-релігійне виховання як феномен так і духовно-релігійні цінності як її невід'ємна складова є явищами багатограними. На значущості релігійного компонента у вихованні наголошували Г.Ващенко, М.Грушевський, І.Огієнко, С.Русова, Н.Чернуха. Всі вони вбачали причину духовного занепаду українців у вилученні релігійного компонента з виховання молоді.

У роботі Л. Генік [2] подано визначення релігійно-морального виховання, як цілеспрямованого процесу, який поєднує в собі систему засобів релігійно-морального керування розвитком особистості, спрямований на навчання і виховання в молодій людини релігійно-морального характеру, свідомих знань про свої права, обов'язки, вчинки та відповідальність за них. Завданнями релігійно-морального виховання є такі: виховувати людину, яка б прагнула до самовдосконалення та уподібнення до Бога; виховувати особистість, яка б знала, що за всі добрі та погані вчинки душа людини буде нести відповідь перед Богом; виховувати особу, яка б у своєму житті прагнула дотримуватись християнських норм поведінки, викладених у заповідях Божих; виховувати людину-гуманіста, яка своїми діями й вчинками буде дотримуватись основного християнського правила: кожна людина є творіння Боже, а отже, до кожної людини треба відноситись із повагою, любов'ю, пошаною, увагою й не чинити іншій людині того, що не хотів би, щоб чинили тобі; виховувати особистість, яка б була готова прийти на допомогу будь-якій іншій людській особі, робити добро, бо тоді добро й повернеться до людини добром, а зло – злом; виховувати особистість, що має бути готова до різних життєвих випробувань, не впадати у розпач, а старатися подолати ці перешкоди.

Духовне-релігійне виховання виявляється через систему прийнятих особистістю духовно-релігійних цінностей. Воно визначає ставлення молоді до навколишньої реальності, до власного майбутнього. На основі аналізу наукових джерел встановлено, визначення їх змісту у багатьох працях здійснюється або на рівні розгорнутого наукового опису або теоретико-концептуальних підходів.

Мета статті: аналіз сутності духовно-релігійного виховання та чинників впливу на формування духовно-релігійних цінностей молоді.

Становлення людини як особистості та фахівця відбувається під впливом цілої низки різноманітних чинників. Цілком зрозумілим є то, що формування духовно-релігійних цінностей учнівської та студентської молоді так само підвладне своєрідному “факторному” впливу. Зважаючи на це, слід визначити чинники, що впливають на формування гуманістичних цінностей особистості та врахувати їх при організації освітнього процесу.

Проникнення у сутність категорій “духовно-релігійне виховання” та “духовно-релігійні цінності” стає можливим за умови їх аналізу на основі сучасних наукових підходів. Феноменологічний підхід відображає намагання вивчати феномен духовно-релігійних цінностей без світоглядних та ідеологічних упереджень. Для цього розглянемо основні позиції, щодо розуміння феномену “цінності”:

- цінність вживається для оцінки предметів і явищ, що задовольняють будь-яку потребу. у такому випадку розглядається як об’єктивна якість предмета, що зумовлена його природою й існує незалежно від людини та її практичної діяльності.
- цінність ототожнюється з тими явищами природи й суспільства, які корисні, потрібні людям історично визначеного суспільства або класу.
- цінність зводиться до позначення належного, бажаного, до ідеалу, коли бажане й ідеал у суспільній діяльності є основою особистої діяльності.
- цінність використовується тільки для позначення позитивної значущості об’єктів та дій, явищ або їх сторін і властивостей для людини [3, с. 27].

В. Циба вказує на можливість існування таких ціннісних ієрархій: усвідомлені (переконання), підсвідомі (установки) та декларовані (умотивування, що не відносяться до смислової сфери). Через це у певних ситуаціях можна спостерігати істотний дисонанс між ціннісними й поведінковими характеристиками людини [9].

Духовно-релігійне виховання з позицій соціологічного підходу являє собою сукупність структур, процесів, пов’язаних з функціонуванням суспільства на різних рівнях його організації. В основі духовно-релігійного виховання молоді лежать певні соціальні регулятори (етичні норми, моральні цінності, вірування, сподівання тощо), якими керуються індивідууми та групи.

Ми поділяємо чинники впливу на формування духовно-релігійних цінностей молоді на об’єктивні та суб’єктивні. До об’єктивних чинників слід віднести: культурний та науково-технічний розвиток суспільства, традиції та історичну пам’ять народу, ідеали та смисложиттєві орієнтири окремих груп.

Розглядаючи суб’єктивні чинники, виділяємо рівень освіти, наявність внутрішньої потреби до освоєння цінностей та керування ними у власному житті, співпадіння гуманістичних цінностей із основними смисложиттєвими орієнтирами особистості та інші.

Також на формування духовно-релігійних цінностей студентської молоді впливають ряд факторів: характер особистісного досвіду; якість викладання у закладі освіти; світоглядна спрямованість викладачів; характер змісту навчальної та позанавчальної діяльності тощо.

Умовою формування духовно-релігійних цінностей є психолого-педагогічна *діагностика*.

Без педагогічної діагностики неможливе ані пізнання духовно-релігійного виховання як цілісної системи, ані пізнання її окремих компонентів (сім'я, колектив, релігійна громада, заклад освіти тощо).

З позицій психологічної діагностики визначаються емоційні, пізнавальні, етичні, естетичні потреби молоді. На думку німецького психолога В.Трильхааса, “релігійна віра допомагає людині розширити границі свого буття, консолідує внутрішні сили...” [7, с. 159].

Важливим чинником духовно-релігійного виховання є *формування позитивної мотивації* до оволодіння відповідними цінностями з установкою на їх подальший самостійний розвиток. Її важливість обумовлена тим, що цінність цілісності, тобто гармонійне поєднання всіх елементів свідомості, є однією з важливих характеристик здорової і повноцінної особистості. Цілісність свідомості забезпечує загальну спрямованість і продуктивність психічних процесів. Релігія є ідеальним і загальнодоступним засобом інтеграції свідомості, оскільки задає людині просту і всеохоплюючу філософію життя, орієнтує на досягнення вищих цілей.

Середовищний підхід до духовно-релігійного виховання розглядає релігійну громаду та заклад освіти як важливі чинники впливу на духовно-релігійне виховання молоді. Кожний з типів соціокультурного середовища формує відповідний тип ціннісних орієнтацій, а, отже, виступає як один з соціальних, об'єктивних чинників ціннісних орієнтацій особистості. Соціальне мікросередовище, як і макросередовище, формує лише загальні контури ціннісних орієнтацій і системи цінностей, їх стандартні зразки. Тому, народжується потреба орієнтування індивіда в суспільних умовах буття, осмислення ним опосередкованості своєї життєдіяльності соціальними умовами [6, с. 9].

Суспільство поділене на велику кількість релігійних громад, кожна з яких робить свій внесок на формування духовно-релігійних цінностей. Громада являє собою первинне об'єднання віруючих, які належать певного релігійного напрямку. Релігійних індивідів об'єднує в громаду насамперед спільне визнання культивованого й поширюваного ними віровчень Будучи добровільним об'єднанням осіб, що бажають разом задовольняти свої релігійні потреби, громада організаційно й структурно формується в безпосередній залежності від тих релігійно-доктринальних положень, які спільно сповідують члени цієї спільноти і бажають бути об'єднаними [1, с. 155].

Поділ релігійної громади на окремі групи чи гуртки передбачає розв'язання одного завдання – налагодити безпосередній контакт із кожним членом громади. Відтак, постійно визначаючи стан його особистої релігійної підготовки, особистого позацерковного життя, можна здійснювати сталий контроль за його свідомістю. Тип громади визначає характер, рівень і якість зв'язку особи з релігійною організацією.

З позицій аксіологічного підходу духовно-релігійне виховання розуміється як процес становлення системи духовно-релігійних цінностей особистості (універсальні, загальнонародові сенси життя; про сенс життя різних групових суб'єктів (сім'я, нація); про сенс життя конкретної людини) [4, с. 67]. З позицій даного підходу духовно-релігійне виховання розглядається як процес розвитку і саморозвитку особистості через залучення та інтеріоризацію християнських цінностей, високих моральних ідеалів та втілення зразків високоморальної поведінки у досвіді індивіда [8].

Дослідження К. Журби показало, що освоєння і збереження основ духовності, а також формування суспільної і родинної моралі забезпечується родинними

традиціями (особистими, комунікативними, творчими, культурними, громадськими, релігійними, національними, народними, мовними, суто індивідуальними) [5, с. 11].

Результатом духовно-релігійного виховання є зорієнтованість молоді на християнські ідеали та духовні цінності; вияв власних якостей характеру; визначення важливості любові до людей, розуміння якості духовної особистості – сумління; здатність вільно робити моральний вибір і нести відповідальність; турботливість та добродійна діяльність, спрямована на благо інших; володіння навичками самоаналізу та самовиховання, наполегливість.

Нині релігійність, зокрема в Україні, проявляється не стільки на рівні світоглядному, скільки на рівні задоволення духовних і моральних потреб людини, у дотриманні сімейно-побутових традицій, релігійному спілкуванні, відході від життєвих колізій і побутових, поясненні сенсу та цінності життя. Справжня релігійність проявляється тоді, коли релігійна віра виступає мотивом вчинків, поведінки людей.

Духовно-релігійні цінності як світоглядна орієнтація індивіда, формується через передачу її індивідуальній свідомості вже набутих релігійних ідей, норм, поглядів, уявлень. Значною мірою підґрунтям для цього є виховання в закладі освіти, сім'ї або ж вплив релігійної громади, де культивуються релігійні ідеї визначеного спрямування.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок цього напрямку. Отже, духовно-релігійне виховання є явищем складним та багатограним і потребує різноманітних підходів для його вивчення (соціологічний, психологічний, феноменологічний, середовищний, аксіологічний тощо). Аналіз чинників впливу на духовно-релігійного виховання молоді, здійснений позицій різних наукових підходів, дає розуміння його суті і змісту, а також дослідження духовно-релігійних цінностей молоді у сфері їх взаємодії з суспільством. Що дає можливість розглянути духовно-релігійне виховання в усіх його проявах та особливостях та краще пізнати зміст цього феномену. Характер та рівень духовно-релігійного виховання може певною мірою змінюватись в залежності від певних соціальних умов, різноманітних факторів та чинників. Щоб суспільство було стабільним і успішно розвивалося, людям необхідний твердий моральний фундамент. Суспільству потрібна система духовно-релігійних цінностей, яка б служила точкою опори та орієнтиром для його членів. Тому перспективами подальших розвідок цього напрямку є педагогічний вплив на формування системи духовно-релігійних цінностей сучасної молоді.

Література

1. Академічне релігієзнавство: підручник /за науковою редакцією проф. А.Колодного. Київ: Світ знань, 2002. 288с.
2. Генік Л. Я. Релігійно-моральне виховання в навчальних закладах Східної Галичини кінця ХІХ – початку ХХ століття. Івано-Франківськ: Плай, 2000. 272 с.
3. Гомонюк Е. М. Формування гуманістичних ціннісно-сміслових характеристик майбутнього соціального фахівця. Теорія і практика управління соціальними системами Філософія і логіка освіти. 2007. № 4. С. 26–33.
4. Долгая Н.В. Різні підходи до визначення поняття “духовність” у наукових дослідженнях. Наукові записки кафедри педагогіки ХНУ ім. В.Н.Каразіна. Харків: Видавничий центр ХНУ, 2004. Вип. 12. С.66-72.
5. Журба К.О. Виховання духовності у підлітків в сучасній українській сім'ї і школі. Дис.канд.пед.н. за спец. 13.00.07 – теорія і методика виховання. Інститут проблем виховання АПН України, Київ, 2000. 254 с.

6. Панченко Л. М. Формування ціннісних орієнтацій молоді в період системної трансформації українського суспільства. Автореф. дис. канд. філос. наук : спец. 09.00.03- Соціальна філософія та філософія історії. Київ, 2003. 19 с.
7. Психологія. З викладом основ психології релігії. Львів: Свічадо. 1998. 337с
8. Саннікова Т.В. Духовне виховання молодших підлітків засобами християнської етики. Дис. на здобуття наукового ступеня канд. педагог. наук за спеціальністю 13.00.07 – теорія та методика виховання. Інститут проблем виховання АПН України, Київ, 2007. 423с.
9. Циба В. Т. Системна соціальна психологія: навчальний посібник Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 328 с.

References

1. Akademichne relihiyeznavstvo: pidruchnyk /za naukovoyu redaktsiyeyu prof. A.Kolodnoho. Kyuyiv: Svit znan, 2002. 288s.
2. Henyk L. YA. Relihiyno-moralne vykhovannya v navchalnykh zakladakh Skhidnoyi Halychyny kintsya KHКH – pochatku KHКH stolittya. Ivano-Frankivsk: Play, 2000. 272 s.
3. Homonyuk E. M. Formuvannya humanistychnykh tsinnisno-smyslovykh kharakterystyk maybutnoho sotsialnoho fakhivtsya. Teoriya i praktyka upravlinnya sotsialnymy systemamy Filosofiya i lohika osvity. 2007. № 4. S. 26–33.
4. Dolhaya N.V. Rizni pidkhody do vyznachennya ponyattya “dukhovnist” u naukovykh doslidzhennyakh. Naukovi zapysky kafedry pedahohiky KHNU im. V.N.Karazina. Kharkiv: Vydavnychyy tsentr KHNU, 2004. Vyp. 12. S.66-72.
5. Zhurba K.O. Vykhovannya dukhovnosti u pidlitkiv v suchasniy ukrayinskiy simyi i shkoli. Dys.kand.ped.n. za spets. 13.00.07 – teoriya i metodyka vykhovannya. Instytut problem vykhovannya APN Ukrayiny, Kyuyiv, 2000. 254 s.
6. Panchenko L. M. Formuvannya tsinnisnykh oriyentatsiy molodi v period systemnoyi transformatsiyi ukrayinskoho suspilstva. Avtoref. dys. kand. filoz. nauk : spets. 09.00.03 – Sotsialna filosofiya ta filosofiya istoriyi. Kyuyiv, 2003. 19 s.
7. Psykholohiya. Z vykladom osnov psykholohiyi relihiyi. Lviv: Svichado. 1998. 337s
8. Sannikova T.V. Dukhovne vykhovannya molodshykh pidlitkiv zasobamy khrystyianskoyi etyky. Dys. na zdobuttya naukovoho stupenya kand. pedah.nauk za spetsialnistyu 13.00.07 – teoriya ta metodyka vykhovannya. Instytut problem vykhovannya APN Ukrayiny, Kyuyiv, 2007. 423s.
9. Tsyba V. T. Systemna sotsialna psykholohiya: navchalnyy posibnyk Kyuyiv: Tsentr navchalnoyi literatury, 2006. 328 s.

Одержано статтю: 18.10.2019

Прийнято до друку: 11.11.2019

УДК 159.942.5 : 37

DOI: 10.15330/esu.17.297-303

Оксана Кацєро,

аспірант, Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова (м. Київ, Україна)

Oksana Katsero,

PhD student, Dragomanov National Pedagogical University (Kyiv, Ukraine)

o.katsero@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГО-КОМПЕНСАТОРНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЯК МЕТОД ЗАПОБІГАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО ВИГОРАННЯ ВИКЛАДАЧІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

FORMING OF PSYCHOLOGICAL AND COMPENSATORY COMPETENCES AS A METHOD OF PREVENTING THE PROFESSIONAL BURNOUT OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS TEACHERS

Вчасна діагностика, ідентифікація психоризиків у професійному середовищі закладу вищої освіти, які призводять до професійного вигорання викладачів з урахуванням результатів вивчення особистостей, форм організації і функціонування освітніх систем